

Az özvegy

„Jaj, ti özvegyes évek...”

Kafka Margit

Alighogy megvirradt. A napnak csak visszfénye vöröslött a keleti égen. De özvegy Bernáthné már teljesen készen állt az útra. Az ágyneműt is kirakta, kiszéltette, beágyazta. Meg is reggelizett, kistáskájába is becsomagolt. Fehérneműt is, hátha ottmarasztalják. Körülnézett. Mire volna szüksége még? — Semmire. Akkor indulhat is. Az ajtóból mégegyszer visszatekintett. Milyen üres, elhagyott a lakás az ura nélkül! Hát még, ha ő is elmegy. Pedig de nehéz volt az utolsó három hónap! Urának élő haldoklása. És körülötte senki. Se testvér, se rokon, se barát. Csak szomszédok.

De az indulás sürgette. Bezárta hát a lakást, s beszólt szomszédaihoz. Vigyázzanak kissé — kérte meg őket. S nehézkes, éveitől is megroskadt járásával elindult az állomás felé. Libegő, bő tavaszi fekete kabátjában olyan volt, mint egy nagy, csapzott, fekete madár.

A kis, sötétszürke mozdony már indulásra készen pöfögött, mire odaért. Sietve jegyet váltott, felkapaszkodott az egyik harmadikosztályú kocsiba, s bevette magát — menetirányban — annak jobb sarkába. Ott, petyhüdtén lötyögő arcával az ablak felé fordulva, álhatatosan kifelé nézett. Nem érdekelték a nagy robajjal és lábdobogással utánanyomulók, sem a nagy körülményesen melléje telepedők. Egyedül akart lenni gondolataival, töprengéseivel.

Három hete múlt, hogy urát eltemette, s ügyeit úgy, ahogy rendbehozta. Akkor ellenállhatatlan vágy fogta el, hogy elutazzék régi ismerőseihez, Tóthbagiékhoz, akik éveken át szomszédai voltak, és ottmaradjon. Azt hitte, szeretettel fogadják, s ha értesülnek gyászáról, kétségbeejtő magáramaradásáról, vigasztaló szóval ottmarasztalják. Nagy egyedülvalóságában megkönnyebbülés lesz, ha tudja, hogy valahol számontartják, s a rászorultság nehéz óráiban bizakodással fordulhat valakihez.

Alig várta hát, hogy a vonat elinduljon s odaérkezzék. Addig, hogy elüsse az időt, a folyton változó vidéket nézte, a búzatáblák eléjük szaladó smaragdzöld csikjait, a szalonnásfényű, fekete szántókat, a traktorsírató parlagföldeket, néhány álomszerűen elvillanó tanyát, egy-egy reájuk rontó ákác-sort s a lassan szétterülő síkságot, mely a távolban a végtelenség partjaival ölelkezett.

Akkor utazott másodszor vonaton arrafelé. Először, mikor férjét az istenhátamögötti faluba helyezték át. H o g y tiltakozott kezdetben, hogy ura az állást elfogadja!

— Meghalni akarsz odamenni? — fakadt ki elkeseredetten.

De férje nem ellenkezhetett. Így ő sem tehetett mást, minthogy követte. Amikor azonban benn ültek az ócska vicinális söpretlen kocsijában, úgy érezte, mintha kerekeken guruló, nagy, fekete koporsóban utaznának, egyre közelebb a halál szürke hullámokkal ostromolt, kietlen sziklaszigete felé.

De aznap reggel alig érzett valamit akkori útja baljós hangulatából. A tavaszi nap olvasztott arányában lubickoló tájak, békességesen legelő teheneikkel, száll-dosó galambkáikkal s méltóságosan sétáló feketefrakkos gólyáikkal megsápasztották a régi rossz emléket. Bernáthné útjának végcéljára gondolt, réglátott ismerőseivel való közeli találkozására.

Többórás, átszállós utazás után végre megérkezett. De még elüldögélt egy ideig a restiben, mielőtt kiballagott volna telepen lakó ismerőseihez. Nem akart túlkorán beállítani

Barátnője, egy magas, karcsú, még-mindig-szép barna asszony, éppen vasalt, mikor benyitott.

— Jé, te vagy az Etus! Ilyen meglepetés! — Fogadta Tóth Baginé s eléje ment, hogy megcsókolja. — De mondd, mi van veled?

— Mi van? — válaszolta könnyeláradó szemmel Bernáthné. — Magamra maradtam, három héttel ezelőtt temettem el az uramat.

— Szegény Etus — mondta részvétellel Tóthbaginé.
 — Azt hittem, hallottátok.
 — Ugyan kitől? Olyan messzire kerültetek innen.
 — Pedig több, mint negyedévig betegeskedett. Nagyon sokat szenvedett. Még elmondani is nehéz, hát még végigélni.
 — Szegény Etusom, neked is kijutott.
 — Ki. Jól tudod, mennyi minden mentünk át.
 — Tudom. De vesd le a kabátodat s ülj le. Ezt a két inget még sietve kivasalom, s reggelit készítek.
 — Sose fáradj vele, már túl vagyok rajta.
 — Hát ahogy gondold — felelte Tóthbaginé, s nekilátott a két ing kivasalásának.

Bernáthné közben levetette tavasziját, s ernyedő testével letelepedett az egyik karosszékre. Úgy nézte barátnője munkáját.

— Jaj, úgy-e rosszkor jöttem? — kérdezte.

— Ugyan! Elvégre nem tudhattad, hogy ma vasalok. De ne legyen emiatt gondod. Már kész is vagyok. A többit majd befejezem holnap — válaszolta Tóthbaginé, s hozzákezdett a fehérnemű elrakosgatásához.

Bernáthné elnézte, milyen könnyedén tesz-vesz, hogy sűrög-forog a lakásban. Bár ő is ilyen lehetne — gondolta. — De ő sose volt friss, még lánykorában sem. Mindig volt benne valami nehézkesség. S mióta megöregedett, még inkább. Meg is jegyezte:

— Ha én csak félig olyan lehetnék, mint te. Elnézem, milyen könnyedén jársz-kelsz, pedig te se vagy már fiatal, s a kor mégsem látszik meg rajtad.

— Ki milyennek születik — vetette oda röviden Tóthbaginé. — De készen is vagyok már, s most nyugodtan beszélgethetünk.

S leülve, formás lábait keresztbevetette.

— Most mondd el, hogy volt? — fordult barátnéjához.

Bernáthné hát elkezdte mesélni, hogy hirtalmasodott el urán a betegség, az utolsó hetekben mily rettegetés fogta el, mennyire félt a sötétségtől s megfulladástól, a végén már le sem merte hunyni a szemét, csak ha égett a lámpa.

— Az utolsó héten már feküdni se tudott — folytatta —, borzadt a saját ágyától, csak ült felöltözve székében, lábai megdagadtak, ülve is halt meg, fulladás végzett vele, úgy kellett a nadrágot levágni — fejezte be Bernáthné szavait.

Tóthbaginé, fejét jobbtényerébe hajtva, elgondolkozva nézett maga elé.

— Azért nem hittem volna — jegyezte meg, a nélkül, hogy a mondatot befejezte volna. — Bár a halál sok mindent megmagyaráz. Pedig valamikor milyen félvállról vette.

— Azt hitte, ő is oly sokáig él majd, mint apja s nagyapja.

— Te betegeskedtél folyton, s ő halt meg.

— Túléltem, s most mintha nem volnék beteg.

— Talán nem is voltál igazán az, csak képzelődtél.

— Azt gondold?

Tóthbaginé elkerülte az egyenes választ.

— Mióta urad a saját betegségével volt elfoglalva, nem foglalkozhatott a tiéddeled is. Te pedig nem értél rá.

— Szóval nem hiszed, hogy éveken át igazán beteg voltam?

— Ezt másképp mondanám. Néked szükséged volt a betegségre, hogy mindig magad körül érezd az uradat.

— Erről azelőtt sohasem beszéltél.

— Most sem volt szándékomban. Véletlen megjegyzésed váltotta ki. Mikor azt mondtad: mintha most már nem volnál beteg. Ezzel egy régi kétségemre válaszoltál. Mert sohasem tudtam megérteni, hogy lehet valaki egyformán, változatlanul beteg, a nélkül, hogy ez különösebben látszanék rajta. Ne feledd el, apám orvos volt.

— Meglep, amit mondasz.

— Ahogy az imént hallgattalak, másra is rájöttem — folytatta Tóthbaginé.

— Ugyan mire?

— Arra, hogy urad volt a beteg.

- Az uram,
- Igen, ő. S ő sejtette, de nem mert felőle megbizonyosodni, míg a betegség el nem hatalmasodott rajta, s nem volt segítség.
- Ugyan honnan veszed ezt?
- Több különféle jelből, mely már azelőtt is feltűnt, s melyet nem tudtam megmagyarázni, s mely csak halálával világosodott meg.
- Milyen jelekről beszélsz?
- Egy-egy indokolatlan nevetőgörcsös kitöréséről, hirtelen támadt jókedvéről, mintha el akarna magában fojtani valamit, egy-egy felbukkanó rémet, talán lappangó idegbaját — vagy mit tudom én. Egy állandó hajszolettságot éreztem rajta, abban, ahogy belevetette magát a társaságba, ahogy a mámort kereste, s ahogy teveled törődött. Mindebben volt valami túlzott, sietős, habzsoló, természetellenes.
- Nekem ez sohasem tűnt fel.
- Mert nem gondoltál rá, mert magaddal foglalkoztál, s uradtól is ezt vártad. Így történhetett meg, hogy bár ott éltél mellette, nem is sejtetted, mi megy benne végbe. Hogy amikor szerető aggodalommal hogyléted felől érdeklődik, neki senkije sincs, aki fenyegető rémeitől megszabadítaná. Még csak az a megkönnyebülés sem adatott meg néki, hogy szorongató érzéseiről valakivel beszéljen, legkevésbé teveled, aki mindig idegeidre és szívedre panaszkodtál. Tégedet kellett vigasztalnia, holott maga szorult volna vigasztalásra.
- Te ezt így látod?
- Így. S nem hiszem, hogy tévednék.
- Én mégsem tudom elfogadni, amit mondtál. Az az érzésem, hogy megragadt egy elképzelés, s az diktálta szavaidat.
- Azért beszélsz így, mert nem vetted észre urad viselkedésén a rendelleneset, a szokatlant.
- S ha észreveszem, azt hiszed, segíthettem volna?
- Azt. Már azzal is, ha nem nyugtalanítod betegséggeddel. Akkor bizonyára nem tartózkodott volna, hogy magamagáról beszéljen.
- Szóval hibáztatsz.
- Ezt nem mondanám.
- Hát?
- Nem lett volna szabad magaddal annyit foglalkoznod.
- Önzéssel vádolsz?
- Beteges önszeretettel.
- Egészen megzavarsz.
- Hidd el, távol áll tőlem ez a szándék.
- Mikor reggel elindultam, egészen másképp képzeltem el találkozásunkat.
- Sajnálom, hogy így történt, én sem gondoltam, hogy ennyire eltérünk.
- Mintha csak vádlottak padjára ültetnél volna.
- Remélem, nem tételezel fel rólam ily szándékot?
- Túlélesen világítottál a dolgokra.
- Beszélgetésünk sodra hozta magával.
- Amikor útrakereltem, csak szomorú voltam, most nyugtalan is.
- Segítségedre leszek, hogy megnyugodjál.
- Azt hiszed, elhallgattathatod a hangot, melyet megszólaltattál?
- Itt maradsz egy ideig nálunk s megbékülsz sorsoddal. Jövődöt is megbeszéljük.
- Így képzeltem el én is, de most már nem maradhatok.
- Ugyan miért nem maradhatnál?
- Haza kell mennem!
- Mit keresnél otthon, mikor most vigasztalásra s más környezetre van szükséged?
- Ebben a hangulatban úgysem tudnék köztetek élni, gyászkolonc lennék a nyakatokon.
- Csak gondolod, Etus. Majd ha hazajön Sándor, s beszédbe melegedtek, te is másként látod a dolgokat. Különben sem eresztelek el, magamnak tennék miatta szemrehányást.
- Nem, ne is tartóztass, Margit, úgysem maradnék. Elhatároztam, hogy elmegyek.
- Dehát miért?

— Egyedül akarok lenni!
 — Ilyen lelkiállapotban?
 — Éppen azért.
 — Gondold meg, s ne hamarkodd el.
 — Nincs mit meggondolnom.
 — Nagyon sajnálom, hogy nem maradsz. Pedig magamban már kiterveltem, hogy osztjuk be időnket.
 — Majd egyszer máskor.
 — Bármikor, csak írd meg, ha jössz.
 — Indulok is — állt fel Bernáthné.
 — Máris? — kérdezte Tóthbaginé. — Azt hittem, legalább ebédre maradsz.
 — El akarom érni az autóbust. Estére otthon akarok lenni.
 — Várj, felkapom kabátomat, s egy darabon elkísérlek.
 S csendes beszélgetésbe kezdve, elindultak.
 — Hogy megöregedett itt minden! — jegyezte meg Bernáthné. — A fák, a bokrok, az épületek...
 — Igen, múlik az idő. Hét éve, hogy elmentetek.
 — Hét éve már...
 — De ne gyere tovább, Margit — szólt barátnőjéhez, midőn az országutat átszelő betonhídhöz értek. — Menj haza, mindjárt dél.
 S megölelte, megcsókolta.
 — Üdvözlöm Sándort — mondta elmenőben. S nehézkes járásával elindult a város felé. De húsz-huszonöt lépésről még visszafordult, s többször intett a kezével. Tóthbaginé ott állt a hídon s visszaintegetett.

... Alkonyodott, mire Bernáthné hazaért. Első dolga volt, hogy kinyissa a spalettákat, s végignézzon az egymásbanyíló két utcai szobán. Még sohasem érezte annyira, hogy mennyire otthona a lakás. S minden körülötte. Az utca, a fák, a szomszédok, a szemközi házak. Az egymást váltogató évszakokkal. Mindennel, amire urának, együtt-töltött utolsó éveiknek emléke tapadt. El kellett utaznia, hogy erre rájöjjön.

Megállt s elnézte a tavaszi alkony rőtárany haldoklását. Amint kihúny az utolsó fény is, s a bútorok a szétterülő homályban elmosódnak. A csend puhán körülölelte, mint a vatta. Jól esett volna hangtalanul beleomolnia.

Sorra becsukdosta a spalettákat s felkattintotta a villanyt. A kijózanító világításban már másképp látta a dolgokat. A lakást sem érezte annyira vonzónak. Ismét eszébe juttatta férjének éjszakai szenvedéseit.

Barátnőjére gondolt, ki annyi mindent mondott, ami szemrehányásnak is hangzott, vádnak is, s ami hazaűzte. Ezeket most tisztáznia kellett. Egyedül, befolyásolatlanul, önmagával. Azon a helyen, ahol férje halálküzdelmét vívta. Csakugyan hibás volt-e abban, ami bekövetkezett? Már maga sem kételkedett többé, hogy barátnőjének igaza van. De akkor őt vétkes mulasztás terheli. Vétkes mulasztás urával szemben. Ő olyan jó volt, s annyira szerette, hogyha élne, ezt is megbocsátaná. De vajjon megbocsáthatja-e ő magamagának? S vajjon adhat-e magának feloldozást? Hiszen beteges önszeretetével annak halálát sietette, ki őt legjobban szerette.

Lelkiismerete nem hagyta nyugton. Úgy érezte, bűnhődni, vezekelnie kell, vezekelnie folytonos rá gondolással, szenvedései újbóli s újbóli felidézésével, vezekelnie, ha ráborul fekete kárpitjával a jajgatócsendes éjszaka, ha hideg eső veri, vágja az ablakot, ha szélvész sír, sikongat az elhagyott utcákon torzonborz eperfákat rázva és nyögetve, — vezekelnie mindaddig, míg elhallgat a vád s a lélekben csend lesz. De bírja-e addig erővel? — Biztatást-keresően nézett ura falon függő s rámosolygó képére.